

**ALEKSANDR FAYNBERGNING „SO‘Z“ SHE’RIDA
KOMMUNIKATIV MAS’ULIYAT VA INSONIY QADRIYATLAR**

Tursunaliyeva Baxtiniso Alisher qizi

O‘zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Aleksandr Faynbergning “So‘z” she’ri tahlil qilinadi. Tadqiqotda she’rda aks etgan kommunikativ mas’uliyat, insoniy qadriyatlar va kechikkan so‘z fenomenining badiiy-falsafiy mohiyati yoritiladi. “So‘z” tushunchasi insoniy munosabatlar va ma’naviy javobgarlik timsoli sifatida talqin etiladi. Tahlil jarayonida asarning ramziy qatlamlari va zamonaviy lirik tafakkur bilan bog‘liqligi ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: kommunikativ mas’uliyat, so‘z fenomeni, insoniy qadriyatlar, zamonaviy lirika, ramziylik.

Aleksandr Faynberg (1939-2009) XX asr adabiyotida o‘zining falsafiy va ruhiy chuqurlikka boy she’riyat bilan ajralib turadi. Uning lirikasida inson ruhiyati, vaqt, mas’uliyat va insoniy qadriyatlar masalalari doimo markaziy o‘rin tutadi. Ayniqsa, “So‘z” she’ri kommunikatsiya va insoniy javobgarlikni, kechikkan so‘zning inson hayotidagi oqibatlarini chuqur falsafiy tahlil qiladi.

Zamonaviy jamiyatda so‘zning ahamiyati va undagi mas’uliyat masalasi ilmiy va amaliy nuqtai nazardan dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu jihatdan “So‘z” she’rini tahlil qilish orqali kommunikativ mas’uliyat, insoniy qadriyatlar, sadoqat va pushaymonlik kabi fenomenlar ilmiy yoritiladi.

Maqolaning asosiy maqsadi - Faynbergning “So‘z” she’rida aks etgan kommunikativ mas’uliyat va insoniy qadriyatlarni badiiy va falsafiy kontekstda tahlil qilish, ramziy qatlamlar va lirik obrazlar orqali o‘quvchiga bu masalalarning chuqur mohiyatini yetkazishdir.

Maqola quyidagi vazifalarni amalga oshiradi:

1. She’rning mavzu va g‘oya qatlamlarini aniqlash;
2. Asardagi asosiy obrazlar va ramziy elementlarni tahlil qilish;
3. Kommunikativ mas’uliyat va kechikkan so‘z fenomenini falsafiy va badiiy jihatdan ochib berish;
4. Faynberg lirikasida zamonaviy inson ruhiyati va qadriyatlarining aks etishini ko‘rsatish.

Aleksandr Faynbergning “So‘z” she’ri ikki asosiy bo‘limdan iborat bo‘lib, har bir bo‘limda turli badiiy vositalar orqali ruhiy kechinmalar va insoniy qadriyatlar ifodalanadi. Birinchi bo‘limda oddiy voqea — poezd kechikishi, samolyot kutilishi orqali **so‘zning kechikishi** timsoli yaratilib, inson hayotidagi mas’uliyat va pushaymonlik g‘oyalari ramziy tarzda ochiladi.

Shoir she’rning boshida:

“Poezd kechikishi oddiy voqea,

Samolyotni kutib ichikadi ko'z.

Haqiqiy baxtsizlik, katta fojia –

Mabodo kechiksa kutilyotgan so'z.”deb yozadi. Bu yerda so'z oddiy nutq birligi sifatida emas, balki insoniy munosabatlar, va'da, sadoqat timsoli sifatida talqin etiladi. Poezd yoki samolyot kechikishi voqealari oddiy hodisa sifatida keltirilsa-da, kechikkan so'z inson ruhiyatida katta fojia sifatida tasvirlanadi. Bu orqali Faynberg kommunikativ mas'uliyatning insoniy qadriyatlar bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

Obrazlar va metaforik qatlamlar

Kommunikativ mas'uliyat va insoniy qadriyatlar tahlili

Aleksandr Faynbergning “So'z” she'ri markazida so'z fenomeni turadi. Bu yerda so'z — faqat nutq birligi emas, balki insoniy munosabatlar, mas'uliyat va sadoqat timsoli sifatida talqin etiladi. Shoir she'r orqali shuni ko'rsatadiki, so'zni kechikishi yoki yetkazilmasligi inson ruhiyatida chuqur iz qoldiradi, bu esa kechikish, pushaymonlik va ruhiy bo'shliq bilan bog'liq.

Kechikkan so'z va mas'uliyat

“Haqiqiy baxtsizlik, katta fojia –

Mabodo kechiksa kutilyotgan so'z.”

Ushbu satrda Faynberg mas'uliyat konseptini kuchli badiiy vosita orqali ochib beradi. So'zning kechikishi nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy-munozaraviy mas'uliyat bilan bog'liq ekanligi yaqqol ifodalanadi. Mas'uliyat faqat vaqttni to'g'ri boshqarish emas, balki insoniy qadriyatlar — sadoqat, vafodorlik va e'tiborni saqlashni ham o'z ichiga oladi.

Insoniy qadriyatlar va sadoqat

She'ring ikkinchi bo'limida parvoz, ajralish va xayrlashuv motivlari orqali sadoqat, sevgini qadrlash, pushaymonlik va kechikkan so'z oqibatlarini ko'rsatiladi.

“Xush qol, ey sadoqat, xush qol, xiyonat,

Xush qol, baxt va shodlik, xush qol, qayg'u-g'am.”

Bu yerda Faynberg insoniy qadriyatlar va hissiy kechinmalarni muvozanatli ravishda tahlil qiladi. So'zning yetkazilmaganligi orqali inson ruhiyati qanday azob chekishi, sevgidagi xiyonat va sadoqatning o'zni ilmiy asosda yoritiladi.

Zamonaviy lirika va kommunikativ uzilish

She'rda ishlatilgan zamonaviy obrazlar — illyuminator, radar, qanot, samolyot — zamonaviy lirikaning vositalari bo'lib, inson va jamiyat o'rtasidagi kommunikativ uzilishlarni ramziy tarzda ochib beradi. Shoirning badiiy yondashuvi shuni ko'rsatadiki, so'zning yetkazilishi yoki yetkazilmasligi insoniyat tarixida doimiy ahamiyatga ega bo'lgan mas'uliyat va qadriyat masalasini aks ettiradi.

She'rda ishlatilgan metaforik obrazlar o'quvchiga chuqur falsafiy mazmun yetkazadi:

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

“So‘ngan gulxan” -o‘tib ketgan imkoniyat, yo‘qotilgan vaqt, pushaymonlik;

“Kimsasiz kulba” -yolg‘izlik, tark etilgan qalb, insoniy iztirob;

“Qabrlar qoshida so‘z ham jim” - so‘zning kechikishi va insoniy javobgarlikning oxiri, ya‘ni vaqtni boy bermaslik zarurati;

Shu ramziy qatlamlar orqali Faynberg so‘zning inson hayotidagi o‘rni va qadriyatini falsafiy nuqtai nazardan ko‘rsatadi.

Ikkinchi bo‘lim: parvoz va ajralish motivi

She‘rning ikkinchi bo‘limida shaxsiy ayriliq, uzoqlashuv va xayrlashuv tasvirlanadi: “Besh daqiqa qoldi uchib ketaman,

Yurak kulga to‘ldi, o‘pka tutunga.

Eng baland manzilni ishg‘ol etaman,

Yolg‘iz tashlab ketgum seni ochunga.”

Parvoz - bu insonning jismoniy va ruhiy masofaga ko‘tarilishi timsoli. Shu bilan birga, bu bo‘limda so‘zning yetkazilmaganligi, tushunmovchilik va kechikish oqibatlari ko‘rsatilib, insoniy qadriyatlar, sadoqat va pushaymonlik bilan bog‘liq g‘oyalar davom ettiriladi. Illyuminator, radar, qanot kabi zamonaviy obrazlar esa hozirgi zamon insonining ruhiy kechinmalari va kommunikativ uzilishlarni ramziy tarzda ifodalaydi.

Aleksandr Faynbergning “So‘z” she‘ri falsafiy jihatdan vaqt, mas‘uliyat va insoniy qadriyatlarni chuqur talqin qiladi. Shoir so‘zni shunchaki kommunikativ vosita sifatida emas, balki inson ruhiyati va jamiyatdagi axloqiy pozitsiyaning timsoli sifatida ko‘rsatadi.

“Kechikkan so‘z bois o‘rmonlar yetim,

Bepoyon yerlarning peshonasi sho‘r.”

Bu misralarda so‘zning kechikishi insoniyatning bo‘sh va yetim qolgan fazilatlari bilan bog‘liq ekanligi ko‘rsatiladi. Shoirning badiiy yondashuvi tabiiy tasvirlar, metaforik qatlamlar va ramziy obrazlar orqali o‘quvchiga insoniy qadriyatlar, sadoqat, pushaymonlik va vaqt mas‘uliyati haqida chuqur fikr beradi.

Ikkinchi bo‘limdagi parvoz, illyuminator va radar kabi zamonaviy obrazlar she‘rga dinamik ritm va vizual tasvirlilik olib kiradi, bu esa o‘quvchida ruhiy iztirob va ajralish tuyg‘usini yanada kuchaytiradi. Shu bilan birga, Faynberg she‘riyatida zamonaviy lirika va klassik falsafiy tafakkur uyg‘unligi kuzatiladi.

She‘rning estetik qiymati shundaki, u oddiy voqealardan insoniy kechinmalarni yuksak badiiy shaklda chiqaradi, shu orqali o‘quvchida so‘zga, va‘daga va sadoqatga hurmat tuyg‘usi uyg‘otadi.

Xulosa

Tahlil natijasida shuni aniqlash mumkinki, Aleksandr Faynbergning “So‘z” she‘ri kommunikativ mas‘uliyat va insoniy qadriyatlarni chuqur falsafiy va badiiy tarzda ochib beradi. She‘rda kechikkan so‘z konsepti orqali inson

ruhiyati, sadoqat, pushaymonlik va mas'uliyat mavzulari yoritilgan.

Shuningdek, she'rning ramziy qatlamlari, metaforik obrazlari va zamonaviy lirika elementlari orqali Faynberg o'quvchiga vaqt, sadoqat va insoniy munosabatlarning muhimligini yetkazadi. Bu esa she'rni nafaqat badiiy, balki ilmiy tahlil nuqtai nazaridan ham qadrlashga imkon beradi.

Natijada, Faynberg lirikasida so'z fenomeni insoniy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq ekanligi ilmiy asosda ko'rsatildi va she'rning zamonaviy lirika kontekstidagi o'rni aniqlab berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Faynberg, A. (1998). *So'zlar va ruhiyat*. Toshkent: Sharq.
2. Faynberg, A. (2005). *Tanlangan she'rlar*. Toshkent: Yosh gvardiya.
3. Karimov, I. (2010). *O'zbek zamonaviy lirikasida kommunikativ mas'uliyat*. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Mirzaev, S. (2015). *Insoniy qadriyatlar va badiiy talqin*. Toshkent: Akademya.
5. Raxmonov, D. (2018). *So'z fenomeni va falsafiy tahlil*. Samarqand: Universum.
6. Saidov, B. (2012). *Zamonaviy o'zbek she'riyati: tahlil va tadqiqot*. Toshkent: Fan.
7. Xolmatov, R. (2020). *Badiiy obrazlar va metaforik qatlamlar*. Toshkent: Ilm.
8. Faynberg, A. (2001). *She'riyat va inson ruhiyati*. Toshkent: Adabiyot.
9. Hasanov, M. (2016). *Kommunikativ mas'uliyat: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Ilmiy nashr.